

РОЗДІЛ V. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338(477):330.322

Богдана Дейнека,

магістерка факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
deineka.bohdana2021@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-9893-4538;

Андрій Бояр,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
Andrij.Boyar@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-9379-8140
DOI 10.29038/2524-2679-2022-03-274-284

**ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

У статті розглянуто суть понять «інвестиційний клімат», «інвестиційна привабливість». Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну впродовж останніх десяти років, зокрема досліджено причини зміни їх обсягу за відповідний період. На основі проведеного дослідження запропоновано шляхи покращення інвестиційної привабливості України в умовах сьогодення.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, прямі іноземні інвестиції.

Bohdana Deineka,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0001-9893-4538

Andrii Boyar,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-9379-8140

THE INVESTMENT CLIMATE OF UKRAINE AT THE CURRENT STAGE

The article examines the essence of the concepts of «investment climate» and «investment attractiveness». The dynamics of foreign direct investment inflows to Ukraine over the past ten years were analyzed; in particular, the reasons for the changes in their volumes during the corresponding period were investigated. Based on the conducted research, ways to improve Ukraine's investment attractiveness in today's conditions were proposed.

Key words: investment, investment climate, investment attractiveness, investment potential, foreign direct investment.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Створення сприятливих умов для інвестиційного клімату є однією з ключових засад економічного зростання, оскільки збільшення обсягів прямих інвестицій з-за кордону сьогодні є актуальним питанням. Зростання обсягу інвестицій безпосередньо залежить від інвестиційного клімату. Інвестиційна привабливість країни визначається певними факторами. Так, зокрема, ключовим чинником залучення інвестицій в Україну є формування привабливого інвестиційного клімату, відповідно до якого залучатимуть нові інвестиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не один рік питанням інвестиційного забезпечення розвитку економіки займається ряд вітчизняних науковців і вчених. Складники інвестиційної привабливості та перспективи їх використання в економічному аналізі досліджувала В. О. Вакулова; О. І. Маслак, В. А. Таловер здійснили комплексне оцінювання інвестиційної привабливості України; І. О. Бланк загалом досліджував інвестиції як явище та алгоритми інвестиційних процесів.

Підвищення інвестиційної привабливості регіону та країни в цілому розглядали Ю. Швець, О. Бурдило, Г. Рзаєв, Н. Крихівська, Н. Коваль, В. Мотриченко й ін.

Мета статті – аналіз понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість»; аналіз обсягу інвестицій в економіку України; визначення

проблем; розробка заходів для покращення інвестиційної привабливості України.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Значну роль інвестиції відіграють у розвитку економіки будь-якої країни. Зв'язок між інвестиціями та економічними процесами можна розглядати з двох сторін: з однієї – формування інвестиційних потоків залежить від економічного розвитку країни, а з іншої – інвестиції забезпечують покращення економічної ситуації. Для країни інвестиції створюють такі позитивні ефекти: модернізація виробничих потужностей і процесів; збільшення обсягів виробництва; підвищення конкуренції; розвиток інфраструктури та ін. [13]. Суттєве значення інвестиції мають для процесу модернізації виробничих технологій через створення нових підприємств, де впроваджують новітні технології й сучасну організацію праці. Це зумовлює підвищення якості продукції, а впровадження сучасних методів управління – зростання продуктивності праці. У результаті підприємства можуть збільшувати обсяги виробництва. Інвестиції активізують ринкову конкуренцію – поява на ринку нових конкурентоспроможних товарів зумовлює технічні й організаційні інновації.

Інвестиції здійснюють позитивний вплив на платіжний баланс країни, що може проявлятися у вигляді збільшення експорту вітчизняної продукції й зменшення імпорту за рахунок інвестування в галузі, у яких обсяг виробництва невеликий і попит задовольняється за рахунок імпорту. Окрім економічних ефектів, інвестиції зумовлюють покращення соціального становища в країні через створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, зростання рівня доходів і купівельної спроможності населення, збільшення соціальних виплат і, як наслідок, зростання доходів бюджетів усіх рівнів [1].

У науковій літературі серед учених-економістів не існує єдиного підходу до тлумачення понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість країни». У табл. 1 подано низку підходів до визначення цих дефініцій.

Отже, інвестиційний клімат потрібно розглядати як сукупність різноманітних факторів (економічних, соціальних, політичних), що враховуються інвестором, до початку виконання інвестиційної діяльності, а інвестиційну привабливість презентувати як сукупність умов функціонування економіки, які б могли зацікавити інвестора щодо подальшого вкладення ресурсів.

Таблиця 1

**Підходи до визначення понять «інвестиційний клімат»
та «інвестиційна привабливість країни»**

Автор	Визначення
1	2
А. Гура [2]	Інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему.
С. Мочерний [4]	Інвестиційний клімат – це сукупність об’єктивних та суб’єктивних умов, які сприяють (гальмують) процесу інвестування народного господарства (на макрорівні) та окремих підприємств, компаній, галузей (на мікрорівні).
М. Жук [5]	Інвестиційний клімат – сукупність соціально-економічних, суспільно-політичних, природних, екологічних та інших умов, які безпосередньо визначають масштаби, обсяги й темпи залучення інвестицій.
І. Сазонець, В. Федорова [12]	Вважають, що поняття інвестиційного клімату означає наявність таких умов інвестування, що впливають на переваги інвестора у виборі певного об’єкта інвестування.
Г. Фролова [14]	Інвестиційний клімат – ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні (регіоні, галузі) для ймовірного надходження інвестицій у цю країну (регіон, галузь).
В. Коваленко [8]	Інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему (економіку країни, регіону, корпорації).
К. Малько [9]	Інвестиційний клімат – це сукупність політичних, правових, економічних, соціальних, природних, а також інших чинників, які сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних й іноземних інвесторів.

Закінчення таблиці 1

1	2
	Потрібно підкреслити, що на сьогодні не існує єдиного підходу до трактування кількості чинників, що обумовлюють формування інвестиційного клімату.
І. Іващук [6]	Інвестиційний клімат – сукупність факторів, що включає в себе стан економіки, соціально-економічну стабільність, рівень розвитку законодавчої бази, інвестиційної інфраструктури, продуктивних сил, валютну та фіскальну політики, стан фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, статус іноземного інвестора.
З. Котляр та М. Акімов [11]	Інвестиційна привабливість – це розподіл фактичних обсягів залучених інвестицій у регіон.
К. Тітов [11]	Інвестиційна привабливість – це встановлення стійкого сукупного економічного ефекту від виробничо-господарської діяльності.
С. Гуткевич [3]	Інвестиційна привабливість – це інтегральна сукупність критеріїв дійсності умов та факторів, які забезпечують зацікавленість інвесторів у вкладенні капіталу.

Джерело: складено автором на основі даних [2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 11; 12; 14].

Під час оцінки інвестиційного іміджу країни чи регіону потенційні інвестори опираються на рейтинги, які відіграють ключову роль у процесі прийняття рішення, оскільки дають змогу кількісно та якісно оцінити можливі політичні, комерційні, інвестиційні й репутаційні ризики, ступінь надійності здійснення інвестицій, період самоокупності тощо.

Нині функціонує достатня кількість міжнародних організацій, фінансових, рейтингових та інформаційних агентств, які здійснюють складання міжнародних інвестиційних рейтингів.

The Global Competitiveness Index (Рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності) – один із найбільш впливових міжнародних інвестиційних рейтингів. Розраховується Всесвітнім економічним форумом, складається з даних і результатів глобального опитування керівників компаній, дослідницьких інститутів й організацій у країнах, що представляються в рейтингу.

Index of Economic Freedom (Рейтинг за індексом економічної свободи) розраховується американським фондом The Heritage Foundation та газетою The Wall Street Journal.

Ease of Doing Business Index (Рейтинг за індексом легкості ведення бізнесу), який розраховується Світовим банком, визначає методику оцінки якості правил, що регулюють умови діяльності підприємств упродовж повного життєвого циклу.

International Business Compass (рейтинг за індексом інвестиційної привабливості) є найбільш показовим серед міжнародних інвестиційних рейтингів. Його складає Гамбурзький інститут світової економіки спільно з німецькою аудиторською компанією BDO. Цей індекс розраховується для 174 країн на основі 20 показників.

Згідно з результатами проведеного аналізу щодо зазначених вище рейтингів позиції України є такими (див. табл. 2).

Таблиця 2

Позиції України в міжнародних рейтингах протягом 2012–2020 рр.

Рік	Рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index)	Рейтинг за індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom)	Рейтинг за індексом легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index)	Рейтинг за індексом інвестиційної привабливості (International Business Compass)
1	2	3	4	5
2012	82	163	152	*
2013	73	161	137	*
2014	84	155	112	109
2015	76	162	96	89
2016	79	162	83	130
2017	85	166	80	134
2018	83	150	76	131

1	2	3	4	5
2019	85	147	71	*
2020	*	134	64	*

Джерело: складено автором на основі даних [15; 16; 18].

Аналізуючи дані табл. 2, ми робимо висновок, що місце України в міжнародних рейтингах є достатньо низьким і лише за індексом легкості ведення бізнесу держава показує позитивну динаміку.

Низькі позиції України в досліджуваних рейтингах свідчать про несприятливий інвестиційний клімат, що прямо пов'язано з обсягом залучених інвестицій (рис. 1).

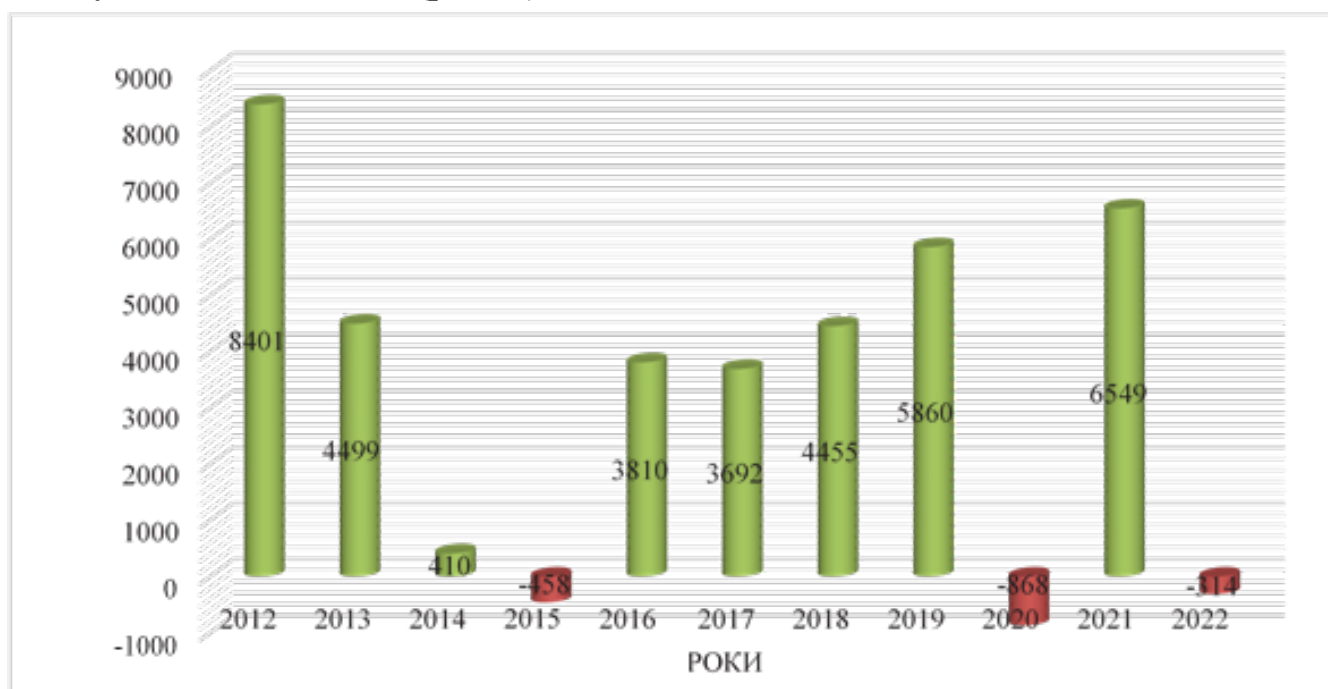

Рис. 1. *Обсяг прямих іноземних інвестицій за 2012–2022 (I–II квартал) рр., млрд дол. США*

Джерело: складено автором на основі [10].

Аналізуючи дані рис. 1, спостерігаємо численні коливання в обсягах інвестицій. Найбільш значний спад надходжень простежуємо у 2014, 2020 і 2022 рр. На нашу думку, це пов'язано з воєнним конфліктом на Сході України та анексією півострова Крим у 2014 році, пандемією COVID-19 у 2020 р. і військовим нападом із боку російської федерації на початку 2022 р.

Серед основних причин зниження обсягів іноземних інвестицій в Україну з 2014 р. є економічна та політична нестабільність; збройний

конфлікт на сході країни та тимчасова окупація частини території України, де розміщувалися найбільші промислові підприємства; високі ризики інвестування в Україну через утрату позицій у міжнародних рейтингах тощо.

Упродовж 2014–2015 рр. в Україні здійснено комплекс заходів щодо покращення інвестиційного клімату та іміджу України. Прийняті й діють закони «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», «Про режим іноземного інвестування», «Про інвестиційну діяльність», «Про транскордонне співробітництво», «Про індустриальні парки», «Про державно-приватне партнерство» й ін., якими встановлені гарантії діяльності інвесторів, засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні, режими інвестиційної діяльності тощо. Також підписано та ратифіковано міжурядові угоди про сприяння й взаємний захист інвестицій із більше ніж 70 країнами світу. Прийняття Україною зазначених законів і взяття на себе відповідних зобов'язань покращило привабливість країни серед потенційних міжнародних інвесторів та дало змогу створити стійкі й надійні засади та механізми залучення іноземних інвестицій в Україну.

Повномасштабна війна стала новим фактором впливу на рівень ділової активності й інвестиційного середовища в Україні. Потрібно зазначити, що, за попередніми підрахунками Міністерства економіки, станом на червень 2022 р. прямі одноразові втрати становлять 565 млрд дол. США, із яких 119 млрд дол. США припадає на інфраструктуру і 91 млрд дол. США – на втрати цивільних об'єктів. У зв'язку зі збройним конфліктом Україна недоотримала 54 млрд дол. США капітальних інвестицій [17].

Пріоритетними для формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні мають стати заходи, спрямовані на покращення умов діяльності інвесторів, розширення механізмів та інструментів здійснення інвестицій та реалізації інвестиційних проєктів. На нашу думку, першочерговими кроками, які дають змогу активізувати інвестиційний клімат, повинні бути:

1. зменшення адміністративних бар'єрів шляхом ліквідації бюрократії та відкритості системи регулювання бізнесу;
2. гарантування стабільності законодавства у сфері інвестування;
3. формування сучасної системи державних гарантій захисту іноземних інвестицій;
4. запровадження економічного механізму страхування ризиків для іноземних інвесторів;
5. стабілізація банківської системи;
6. реформи в податковій системі України.

Отже, упровадження зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня довіри іноземних інвесторів до України, що може привести до збільшення обсягу залучення іноземних інвестицій та забезпечить формування позитивного інвестиційного іміджу України на світовій арені.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Позитивний вплив на економіку країни здійснюють іноземні інвестиції, оскільки це додаткове джерело грошових коштів, що дає змогу впроваджувати передові технології та пришвидшує процес інтеграції економіки у світове господарство.

Визначено, що найбільш значний спад надходжень спостерігався у 2014, 2020 і 2022 рр., це пов'язано із воєнним конфліктом на Сході України та анексією півострова Крим у 2014 р., пандемією COVID-19 у 2020 р. й військовим нападом із боку російської федерації на початку 2022 р.

У результаті дослідження сучасного стану інвестиційного клімату України можемо констатувати, що впродовж останніх років у державі формувалося необхідне підґрунтя стабільного економічного розвитку й підвищення інвестиційної привабливості задля стрімкого залучення прямих іноземних інвестицій.

Доведено, що для залучення інвестицій потрібно забезпечити інвесторам упевненість у можливості безперешкодного інвестування, забезпечити захист інвестицій на законодавчому рівні, як це передбачено у всіх провідних країнах світу. Також на рівень залучення інвестицій суттєво впливає інвестиційний клімат, який в Україні сьогодні класифікується як несприятливий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григор'єв, О. Ю. (2019). Перспективні напрями інвестування в українську економіку. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. Львів: Вид. Львів. політехніки, т. 1, № 2, с. 70–76.
2. Гура, А. О. (2015). Інвестиційний клімат в Україні: сучасний стан та напрями покращення. *Економіка*, № 15, с. 188–196.
3. Гуткевич, С. (2004). Формирование инвестиционной привлекательности аграрного сектора экономики: дис. д-ра. экон. наук : спец. 08.07.02 «Экономика сельского хозяйства» / Нац. науч. центр. Киев, 384 с.
4. Економічна енциклопедія: у 3-х т, т. 1. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Академія, 2000, 864 с.

5. Жук, М. В. (2008). Регіональна економіка: підручник. Київ: Академія, 416 с.
6. Іващук, І. (1998). Мотиваційні фактори формування інвестиційного клімату регіону. *Фінанси України*, № 1, с. 72–77.
7. Інвестиції під час війни: тенденції та перспективи. URL: <https://buduysvoe.com/publications/investyciyi-pid-chas-viyny-tendenciyi-ta-perspektivu>
8. Коваленко, С. О. (2012). Інвестиційний клімат в Україні та напрями його покращення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, № 38, с. 366–368.
9. Малько, К. С. (2015). Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України: чинники їх формування в сучасних умовах. *Економіка та управління національним господарством*, № 3, с. 100–105.
10. Прямі іноземні інвестиції. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
11. Савіцька, О. (2014). Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Науковий вісник НЛТУ України*, № 24, с. 277–283.
12. Сазонець, І. Л., Федорова, А. (2011). Інвестування: підручник. Київ: Центр учб. літ., 312 с.
13. Татарульєва, А. О. (2016). Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни. *Причорноморські економічні студії*, вип. 4, с. 29–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_4_8
14. Фролова, Г. І. (2014). Оцінка інвестиційного клімату в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*, № 2, с. 67–69. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vbumb_2014_2_15.pdf
15. BDO International Business Compass (IBC) / European business association. URL: <https://eba.com.ua>
16. Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/>
17. Ukraine Reconstruction May Cost \$1.1 Trillion, EIB Head Says. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says>
18. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020/>

REFERENCE

1. Hryhoriev, O. Yu. (2019). Perspektivni napriamy investuvannia v ukraincku ekonomiku. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivckoi politexniki, t. 1, № 2, p. 70–76.
2. Hura, A. O. (2015). Investytsiinyi klimat v Ukraini: suchasnyi stan ta napriamy pokrashchennia. *Економіка*, № 15, p. 188–196.
3. Hutkevych, S. (2004). Formyrovanye ynvestytsyonnoi pryvlekatelnosti ahrarnoho sektora ekonomyky: dyss. dokt. ekon. nauk: spets. 08.07.02 «Економіка сelskoho khozi-aistva»; Natsyonalnyi nauchnyi tsentr. Kyiv, 384 p.
4. Ekonomichna entsyklopediia: u 3-x t. T. 1. / Redkol.: С. V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. Kyi: Akademiia, 2000, 864 p.

5. Zhuk, M. V. (2008). *Rehionalna ekonomika: pidruchnyk*. Kyiv: Akademiia, 416 p.
6. Ivashchuk, I. (1998). Motyvatsiini faktory formuvannia investytsiinoho klimatu rehionu. *Finansy Ukrainy*, № 1, p. 72–77.
7. Invesytsii pid chas viiny: tendentsii ta perspektyvy. URL: <https://buduysvoe.com/publications/investyciyi-pid-chas-viiny-tendenciyi-ta-perspektyvy>
8. Kovalenko, C. O. (2012). Investytsiinyi klimat v Ukraini ta napriamy yoho pokrashchennia. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, № 38, p. 366–368.
9. Malko, K. C. (2015). Investytsiinyi klimat ta investytsiina pryvablyvict Ukrainy: chynnyky yix formuvannia v suchacnyx umovax. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarctvom*, № 3, p. 100–105.
10. Priami inozemni investytsii. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
11. Savitska, O. (2014). Osoblyvosti zaluchennia priamykh inozemnykh investytsii v ekonomiku Ukrainy. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, № 24, p. 277–283.
12. Cazonets, I. L., Fedorova, A. (2011). *Investuvannia: pidruchnyk*. Kyiv: Tsentru chb. lit., 312 p.
13. Tatarulieva, A. O. (2016). Vplyv inozemnoho investuvannia na ekonomichni rozvytok krainy. *Prychornomorcki ekonomichni studii*, vyp. 4, p. 29–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_4_8
14. Frolova, H. I. (2014). Otsinka investytsiinoho klimatu v Ukraini. *Visnyk Berdianckoho univercitytetu menedzhmentu i biznesu*, № 2, p. 67–69. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vbumb_2014_2_15.pdf
15. BDO International Business Compass (IBC) / European business association. URL: <https://eba.com.ua>
16. Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/>
17. Ukraine Reconstruction May Cost \$1.1 Trillion, EIB Head Says. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says>
18. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020/>

Матеріал надійшов до редакції 25.09.2022 р.